

Bene Zoltán
SZEKEREK, GÖMBÖK, VÉR FŰ¹

Igaz Gergely szekere mögött lassan a hajnali homályba vezetett Kecskemét városa. Cudar hideg volt, a lovak faráról fölszálló pára egybeolvadt a gomolygó köddel, a bakon ülő Igaz Gergely alig látott messzebb pár méternél. Az útmenti vizesárkok mindkét oldalon végig befagytak, egy helyen fél kalap, másutt csizmaszár meredezett elő a jég alól, mintha szabadulni próbálnának a zord szorításból. Úgy törtek az ég felé, ahogyan tavasszal a növények bújnak ki a földből, visszafordíthatatlanul, erős, rendíthetetlen elszánással, legyőzhetetlen élni akarással. Csak éppen ezen a két tárgyon egyelőre diadalmaskodott a tél. Két hónap múlva azonban elérkezik majd a szabadító tavasz. Ez a remény élteti a természetet, mondta egyszer Dugonics atya, amikor a Szent Dömötör-templom részeges harangozóját egy éjjeli tivornyát követő reggelen lóhúgy-pocsolyába fagyva találták a Fekete Sas fogadó előtt. Mindenki azt gondolta, a korhely templomszolga nem éli túl az esetet, ám azóta is húzza a harangkötelet és issza a bort, elpusztíthatatlanul.

Igaz Gergely eltűnődött, vajon ki hagyhatta el a kalapját az országúton? Micsoda heves szél fújhatta, vagy milyen izmos kéz verhette le egy fejről, és milyen fej lehetett az, vastag vagy vékony nyakon ült-e, s miféle test fölött? És ugyan kiről rángatták le a csizmát gonoszlelkű éjjelbátrak, kóbor betyárok, avagy szökött katonák, netán megrészegetett uradalmi hajdúk? Vagy egyszerűen csak leesett az a lábbeli egy kereskedő kordéjáról, s a bakon szunyókáló kalmár nem vette észre, mit hagy hátra? Élnek-e még azok, akikhez egykor az elveszett tárgyak tartoztak? Fialatok voltak, öregek? Saját dolgukban jártak? Megbízásból keltek útra, ahogyan ő?

- Botorság - mondta ki fennhangon. Figyelte, a szó miként veszik bele a pusztába, mi módon szívja magába a tejszerű, vattás köd, hogy pár szempillantás múlva semmi nyoma ne maradjon. Már ő maga sem tudta biztosan, elhagyta-e hang az ajkát, s abban is kételkedni kezdett,

1 Részlet az *Igazak* című, készülő regényből.

hogy Kecskemét van a háta mögött, még délebbre pedig Szeged és Anna, míg valahol messze előtte Pest, mert lehet, hogy egy csupor tejfölben vergődik, akár egy szédült őszi légy; sőt, meglehet, nem is ember ő, hanem légy – ám ekkor nagyot zökkent a szekér, és Igaz Gergely magához tért ostoba képzelgéseiből. Megállította a lovakat, leugrott, hogy megnézzze, nem tört-e kerék vagy tengely, és megkönnyebbüléssel állapította meg, hogy semmi kár nem esett, folytathatja az útját. Mert Pest igenis előtte van, Szeged pedig, ahová vissza fog térni épségben, egészségben, a küldetését teljesítve, egyelőre még a háta mögött.

Tíz órára járhatott az idő, mire oszlott a köd, s megnyílt végre a láthatár. A távolban időről időre farkasfalka tűnt föl, toportyánférgék portyáztak vad csaholással, az országút közvetlen közelébe azonban nem merészkedtek, ahhoz még nem lehettek elég éhesek. Rajtuk kívül alig találkozott az élet nyomaival. Néha varjak kísérték hátborzongató figyelemmel egy-egy közeli fáról, a magasban láthatatlan ludak rikoltottak.

Pipára gyújtott, nehogy elszenderedjen, s azt latolgatta magában, Örkényben befejezze-e az aznapi utat, vagy megkíséreljen Soroksárig jutni. Végül úgy döntött, nem kockáztat, Örkényben keres szállást, és csak másnap reggel indul tovább Soroksáron át Pestre. Így minden bizonnyal Pesten is meg kell majd szállnia valahol, viszont amúgy is korán sötétedik, az országúton pedig nem tanácsos sötétben szekerezni, mert igen nagy a veszélye, hogy kitöri valamelyik kerekét, még rosszabb esetben eltöri a tengelyt – hát nem esett nehezebbre türelemre inteni magát.

- Meg aztán pihennie is kell az állatoknak – motyogta magában –, úgysem fordulhatunk vissza rögtön, ha már nálam lesz a ládika... Nem spórolhatjuk meg azt a pesti pihenőt semmi szín alatt...

Még világos délután volt, amikor behajtott az örkényi postaállomás melletti fogadóba. Ha csak tehette, mindig a postaállomások mellé emelt csárdákban szállt meg. Az örkényi fogadó sokkal zajosabb és zsúfoltabb hely volt, mint a kisteleki. Egy egész vándorszínész csapat falta a kását a nagyteremben, s az utasszállító delizsánsz is éppen akkor érkezett, hat utasa forralt bort kortyolt az egyik sarokban, várva, hogy a lovakat cseréljék és induljanak tovább Pestre. Ők bezzeg estére ott lesznek, állapította meg magában Igaz Gergely. Ha valakinek lenne

esze és tehetsége, no, meg tőkéje ahhoz, hogy ne csak embereket, de árukat is szállítson gyorsjáratú delizsánszokon, váltott lovakkal, akkor bizony a fuvarosoknak csak a gabona meg kő maradna szállítani valónak, mert azokat lehetetlen gyorsan továbbítani, nincs az az igavonó, amelyik azt bírná. Beszélük ugyan, hogy az ángliusok azt tervezik, hogy vasból készült utakon gőzzel hajtott gépekkel vontatnak hatalmas, acéltestű és -kerekű szekereket, úgy szállítanak majd mindenféle árut, s előbb vagy utóbb bizonyosan majd embereket is. Igaz Gergely sokáig hitte is meg nem is, hogy mindez igaz lehet, mert ugyan hol lehet a világon olyan tömérdek pénz, amiből vasból kovácsolt utakat lehetne építeni? Ám a tudós piarista atyák is megerősítették a szóbeszédet, így kénytelen volt elhinni, hogy karnyújtásnyira vannak ettől a csodától.

Miután ellátta a lovait, rendelt egy paprikást meg egy icce bort, s miközben elfogyasztotta, a színészek nevetgélését, vihogását hallgatta. Amikor a fogadós elvitte előle az üres tányérokat, megkérdezte, hogy elégedett-e mindennel.

- Teljes mértékben - felelte Igaz Gergely a pipáját tömködve.

- No, ennek igen örülök - bólogatott a fogadós. - Az ágya is megfelel?

- Nincs okom panaszra - mosolygott Igaz Gergely.

- No, ennek is örvendezem - a fogadós a nyomaték kedvéért még csettintett is egyet a nyelvével. - Képzelve, nemrégiben járt itt valami külföldi úr, aki friss ágyneműt húzatott magának, hiába bizonygattam, hogy csak négyen aludtak előtte abban az ágyban. A legjobb ágyunkban, a legjobb szobánkban! Én is rosszabb nyoszolyán hállok.

- Német volt? - kérdezte Igaz Gergely.

- Nem - csóválta a fejét a fogadós. - Angol vagy mi a fészkes fene. Isten tudja, honnan szalajtották.

- No, igen, akik hamarosan vasból készült utakon gőzszekerekkel utaznak, azoknak nem elég az, amit mi nyújthatunk - bölcselkedett Igaz Gergely.

- Meghibbant tán kend? - meredt rá megütközve a fogadós. - Vasból készült utak, gőzszekerek? Miféle istenverte marhaság ez?

- Nem hallott még ezekről?

- Fél füllel, holmi bolondoktól. De nem hittem egy szavukat sem! És kendet is okosabb és komolyabb embernek néztem, semmint hogy ilyen badarságokat készpénznek vegyen! - a fogadós szinte felháborodva

pislogott a vendégére, és sietve faképnél hagyta. Közben tovább dohogott magában. Igaz Gergely nem vette a szívére a viselkedését. Sokszor tapasztalt hasonlót az útjai során, és otthon, Szegeden is. A hírek, amelyek úgy szivárogtak a városokba, akár a revesedéstől elvékonyult fenekű vödörből a víz – lassan, vékonyan, rozsdától szennyezetten –, többnyire süket fülekre találtak. Ő maga is nehezen fogadta el, hogy már a Duna magyarországi vizeit is hasítja gőzzel hajtott hajó, pedig többen esküdtek rá, hogy az előző év tavaszán megtörtént az eset, s azóta még többször is; azt még tovább tartott megemészténie, hogy egy nagy kosárban, amihez kötelekkel szövetből készített gömböt erősítettek, a levegőbe emelkedtek emberek – olyan hihetetlennek és istentelennek tűnt mindez, a piarista atyák mégis mindegyikről lelkesen beszéltek, s még az alsó- meg a felsővárosi ferences testvérek sem prédikáltak ellene.

Hosszan töprengett ezekről a dolgokról, elszívott egy pipát, megitta a borát. A Pestre tartó delizsánsz utasai már Soroksáron is túl járhattak, amikor a vackára vonult, s úgy aludt hajnalig, mint akit föbe kölintottak.

Másnap ugyanolyan eseménytelenül telt az útja Soroksárig, majd onnan Pestig, amilyen nyugodtan szekerezett Kecskeméttől Örkényig, így mindvégig békésen latolgathatta magában, mi lenne, ha megjelenne a puszta fölött egy repülő gömb, amelyen kosár csüngene alá, s a kosárból hús-vér emberek integetnének a föld felé. Közben az is eszébe jutott, hogy a gömb szót maga Dugonics atya találta ki, amint azt egy Katona József nevű ügyvédbojtár mesélte neki, akit két évvel azelőtt vett föl a szekereire Pestről hazafelé tartván, elszállította Kecskemétig, s egész úton hallgatta cikornyás, tudálékos szóáradatát. Az emléket azonban gyorsan elhalványította a kérdés, miszerint a madarak vajon miért nem szúrják ki a csőrükkel a lebegő gömböt, amely kétségkívül létezik, hiszen szavahihető emberek meséltek róla? És egyáltalán: mi módon repülhet az a gömb? Dugonics atya szerint különféle gázok és meleg levegő emelik föl és tartják a magasban, de Igaz Gergely föl nem foghatta, mi a csuda is az a *gáz*, amiről a szerzetes beszél. Még ha – mint valamelyik tudós szerzetes egyszer magyarázta – olyan is, mint a levegő, akkor sem fért a fejébe, *valójában* mi az. Mert a levegőt érzi

az orrában, a tüdejében, de hol érzi a gázt? A szagok lennének azok? No, és amelyik – mert, mondják, olyan is akad – szagtalan, az akkor micsoda?

– Régóta tudjuk, hogy a levegő nem egynemű anyag – fejtegette Dugonics atya. – Egy francia, bizonyos Lavoisier állapította meg, hogy a levegőt két gáz elegye teszi, később a Priestley nevű angol kollégájával szét is választották a két alkotóelemet, és elnevezték az egyiket oxigénnek, a másikat pedig nitrogénnek. Lavoisier később azt is kimutatta, hogy az égéshez oxigénre van szükség, nem pedig flo-giszonra, amint azt korábban hitte a tudomány. De már Paracelsus, az alkimista is megfigyelte, hogy ha savat öntünk fémre, képződik valamiféle anyag, amelyet nem látunk ugyan, mégis létezik, és föltételezte, hogy ez a légnemű anyag a sav és a fém kapcsolatából támad. Johann Baptist van Helmont pedig leírta a gas sylvestrist, amely a fa égésekor keletkezik, és azonos azzal az anyaggal, amely a must borrá érésekor szabadul föl. Torricelli és Pascal is foglalkoztak a légnemű anyagok kérdésével, a közelmúltban pedig egyre többen a már említett Lavoisier – akit a jakobinusok kivégeztek – és Priestley – akit az irigyei az Újvilágba űztek – mellett. Például az orosz Lomonoszov, akiről legendákat mesélnek.

Igaz Gergely könnyedén maga elé idézte az atya tekintetében izzó lelkesedést, ami mindannyiszor kigyúlt, valahányszor Dugonics András a tudásról, a tudományról beszélt. Sokszor hallotta kissé már rekedtes, de még mindig telt és kellemes hangját, látta gesztikuláló kezét, átszellemült arcát. Önkéntelenül elmosolyodott, ahogyan megjelentek előtte az apró részletek, parányi mozaikdarabkák, amelyekből egy nagy embert állíthat össze a képzeletében. Egy nagy embert, akit a valóságban is ismer.

Igaz Gergely rendszeresen szállított szappant a piaristáknak, de fuvarosként is rendre dolga akadt az atyákkal: hol a kecskeméti rendházba vitt könyveket, leveleket, sőt, olykor még a piaristák iskoláiban tanuló diákokat vagy ott oktató tanárokat is, hol onnan Szegedre. Mindig szívesen hallgatta őket, fölcsipegetett a tudásukból ezt-azt. Dugonics András nyugállományba vonulása óta szegedi rokonainál élt, ám heti rendszerességgel látogatta rendtársait, s ha Igaz Gergely éppen akkor járt arrafelé egy rakomány szappannal vagy egyéb

ügyekben, az aggastyán a legkülönbélebb ürügyekkel elegyedett vele szóba.

- Te olvasni is tudsz, ugye, fiam? - kérdezte egyszer, még évekkal azelőtt.

- Igen, atyám. Sőt, még írni is. Az alsóvárosi barátoktól tanultam meg, anyám szerette volna, ha taláros ember válik belőlem. Bőkezűen adakozott a szegények javára, hogy tanulhassak.

Az idős tudós és író nem firtatta, miért nem teljesedett be az anyai vágyalom, Igaz Gergely azonban biztosra vette, hogy bármivel is okolná meg, az atya megértené. Kivált az igazságot. Mégis inkább hallgatott. Túlságosan fájt volna beszélni elhunyt feleségéről, Ilonáról és a halvaszületett leánygyermekéről. Belesajdult a szíve, amikor eszébe jutott, miért kellett elhagynia a szülői házat, és a keze önkéntelenül ökölbe szorult, ha megjelent előtte Ilona könnyáztatta, keserű megaláztatásában is szépséges arca.

- Nem értem, miért vet meg ennyire az anyád és az apád - suttogetta zokogva Igaz Gergely vállába fúrva a fejét. A férfi képtelen volt megnyugtani, csak tördelte a kezét, és hebegett, habogott. Lassan tizenkét év telt el azóta, s bár néhány hónapja Ilona húga, Anna töltötte be a gondolatait, a tompa fájdalom, amelyet a szülei ridegsége, valamint első feleségének és gyermekének halála okozott, soha nem szűnt meg teljesen.

- Hékás, figyelj már az útra is, az anyád mindenit! - riasztotta föl az emlékeiből egy rémült ordítás.

Igaz Gergely visszazökkent a jelenbe, s rögtön látta, hogy előtte egy sörös szekér az út szélén, félig az árokba csúszva áll, a söröshordók, amellyel megpakolták, egymásra csúsztak, egyik-másik az árokba gurult; rosszul rakodhatták meg, azért érte a baj. Még idejében érkezett a figyelmeztetés, így nagy gyakorlattal ki tudta kerülni a balesetet szenvedett járművet. Megállni már nem lett volna ideje. Hálálkodott is a pórul járt szekér bakján álló legénynek, aki rákiáltott, és miután biztonságosan, az út szélére húzódva megállapodott, segített visszamenni a batárt az útra.

Miután elbúcsúzott a sörösöktől, csakhamar elérte Pest határát, amelyet már sem fal, sem kapu nem jelölt régóta. A Soroksári úton gurult a belváros felé, a Széna piacig, amit az utóbbi időben egyre többször neveztek inkább Széna térnek. Óvatosan hajtott, mert a dunai

kavicsba ágyazott andezitkockák ellenére a pesti utcák – köztük a Soroksári – olyan kátyúsak voltak, hogy gyakorlatlanabb szekerek biztonságosan számíthattak tengelytörésre. A Széna piachoz érve egyenesen a Két Pisztoly fogadó elé kanyarodott: valahányszor Pestre vezetett az útja, mindig ebben az alföldi csárdákra emlékeztető, nádtetős épületben szállt meg. Ezúttal is sikerült megegyeznie a tulajdonossal, Wekler Jánossal, majd a szekerét és a lovait gondos kezekre bízta. Ha vásárnapot mutatott volna a naptár, a vásár már akkor is régen véget ért volna, ráadásul lényegesen szerényebb méretű volt ilyenkor, télen, mint tavasztól őszig szokott lenni, ennél fogva még válogathatott is a szobák között, hiszen a Két Pisztolyban leginkább a vásárolók szálltak meg.

Wekler János maga állt az italmérő pult mögött, elmélyülten szívta hosszú szárú pipáját. A vendéglő asztalainál mindössze hárman-négyen üldögéltek, mind magányosan, orrukat boros- vagy söröskancsóba lógatva. Igaz Gergely egy pohár bort kért, s amíg a fogadós kitöltötte, afelől érdeklődött, vajon még aznap átjuthat-e Budára, azon belül is a Vízivárosba.

– Hacsak nem tud ott hálni, nem tanácsolnám – dörzsölte borotvált állát Wekler úr, erős német akcentussal beszélve magyarul. – Még olyan csónakos akad, aki átviszi, de vissza már nem hozza ma senki sem, addigra sötét lesz, a Danubius meg alattomos ilyenkor, sok rajta a jég, ha nem is állt be.

Igaz Gergely tudomásul vette, hogy csak másnap keresheti föl Büchneréket, sült disznóoldalast rendelt hát kenyérral, hogy jóízűen megvacsorázzon. Az ételre aztán újabb két pohár bort is leeresztett a torkán, s hogy a teli has feszítő érzésén könnyítsen, sétálni indult a szürkületben. Először is benézett a lovaihoz, megsimogatta az orrukat, ellenőrizte, hogy jóféle takarmányt vetettek-e eléjük, kedves szavakat suttogott a fülükbe, aztán a szekérére is vetett egy pillantást, végül elgyalogolt a Duna-partra, ott nézelődött egy kicsit, míg úgy nem érezte, lassan fölemésztí a nedves, hideg levegő, akkor aztán visszatért a fogadóba, és kért egy forralt, fűszeres bort. Már nem csupán három-négy, de tucatnyi vendég koptatta Wekler János székeit, egyik-másik szállóvendég volt, a többi csak italozni tért be.

– Kend Szegedről jött, ha nem tévedek – döccent le Igaz Gergely asztalához egy testes, harcsabajuszú férfi.

- Onnan - ismerte be Igaz Gergely.
- Én is onnét származtam el - sóhajtott a másik, és nyújtotta a kezét. - Erdei Sándor.

Igaz Gergely megrázta a jobbot, megmondta a nevét, és úgy mosolygott, ahogy ilyen esetekben mindig. Megszokta már, hogy útjai során valaki mindig mellé keveredik a fogadóknak, hogy híreket halljon vagy híreket mondjon, meséljen, panaszkodjon vagy dicsekedjen, olykor kötekedjen.

- De már évek óta Nagykőrösön élek - közölte Erdei Sándor.

Igaz Gergely néhány évvel azelőtt hallott egy Erdei Sándorról, akit a város hajdúí fogtak le betörésért és lopásért egy piaci napon, a Széchenyi téren, a tömegben. Utóbb mintegy háromszáz betörést bizonyítottak rá. Hiába tagadta legalább a felét, a bírák csak legyintettek, és hosszú várfogságra ítélték.

Nem tudni, merre töltötte a büntetését, de azt beszélték, megszökött hamar. Amikor elfogták a téren, állítólag egy fél marék száraz fűvet találtak a zsebében, amit a törvény emberei lajstromba se vettek, egyszerűen csak eldobták, ahogy az értéktelen holmikát szokás. Gondáné szerint, aki leginkább répát és egyéb zöldségeket árult a piacon, vérfű volt az, amiről azt hitték, nem ér semmit. Ez volt a rabló Erdei titka. Mert Szegeden sokan tisztában vannak azzal, hogy amikor Krisztus urunkat levették a keresztfáról, az angyalok keresztülvitték a fél világon, így Szeged határán is, s miközben vitték, Krisztus vére itt-ott lecsöpögött. Amelyik fűre rácsöppent, azon és annak minden utódján egy piros pont látszik. Ez a fű a vérfű. Nagy ritkán mindmáig lehet találni a szegedi mezőkön belőle, és olyan ereje van, hogy a birtokosa az ujjának egy érintésével mindenféle zárat, lakatot kinyithat, mert a Pokol kapujának a zárja is Krisztus vérével nyitattott meg. Így nyitott ki Erdei is minden ajtót: azokét a házakét, ahová betört és a börtönét egyaránt.

- És hogyan került oda? - érdeklődött Igaz Gergely.

- Hosszú és unalmas történet - legyintett Erdei Sándor. - És asszony is van benne... - ám ahelyett, hogy mesélni kezdte volna, kérdezgetni kezdte Igaz Gergelyt, hogy ez meg az meg amaz miként megy most Szegeden, ez meg az meg amaz mit csinál, él-e még, és így tovább. Igaz Gergely alig győzött válaszolni.

- Kend fuvaros ember? - kérdezte aztán hirtelen Erdei.

- Azzal is foglalkozom, alkalomadtán - bólintott Igaz Gergely.
- Ilyen cudar időben is? - csodálkozott a nagykőrösi.
Igaz Gergely a vállát vonogatta.
- Szívességből teszem - bökte ki végül.
- No, de én már nem is tartom föl tovább! - pattant föl hirtelen Erdei Sándor. - Megültem itt nagyon, és kend is biztosan fáradt.
Igaz Gergely nem marasztalta a földijét, csak töprengve nézett utána, ahogyan elhagyja a helyiséget. Bár nem hitte, hogy ez az Erdei azonos a rabló Erdeivel, mégis úgy érezte, jó lesz vigyázni vele, ha netán újra föltűnne. Mert bár természetes, hogy érdekelte mindaz, ami a szülővárosában történt, mióta odahagyta, az azért nem került el Igaz Gergely figyelmét, hogy saját magáról jóformán semmit nem árult el.

Idős férfi, 2020
(128 x 81 cm, vegyes technika, deszka)